

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ГАЛУЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

УДК 159.9

DOI: 10.31558/2786-8745.2024.1(4).10

ПСИХОЛОГІЧНА ЗРІЛІСТЬ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: ТРАЄКТОРІЇ РОЗВИТКУ ПРОТЯГОМ НАВЧАННЯ

Мітченко Катерина Вікторівна

здобувач ступеня доктора філософії

Криворізький державний педагогічний університет (м. Кривий Ріг)

старший викладач кафедри психології, соціології та педагогіки

Дніпровський державний університет внутрішніх справ (м. Дніпро)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0609-3423>

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню психологічної зрілості майбутніх поліцейських в контексті їх професійного навчання. Визначено, що саме психологічна зрілість є важливим чинником успішної професійної діяльності, оскільки поліцейські часто стикаються з викликами, що вимагають емоційної стійкості, високого рівня саморегуляції та здатності приймати обґрунтовані рішення в складних ситуаціях та умовах. Емпірично досліджено такі компоненти психологічної зрілості, як самосвідомість, автономність, життєва філософія, креативність, контактність, синергійність та децентралізацію.*

Значна увага приділяється тому, як психологічна підтримка та тренінги, впроваджені під час навчання, сприяють підвищенню психологічної зрілості. Крім того, у межах наукового дослідження розглянуто важливість розвитку комунікативних навичок, емпатії та здатності працювати в команді, які є невід'ємною складовою успішної професійної діяльності поліцейських в частині ефективного розслідування, несення служби з вогнепальною зброєю чи застосування поліцейських заходів.

Зроблено акцент на тому, що процес навчання майбутніх поліцейських має не лише надавати професійні знання, але й формувати особистісні якості, які допомагають ефективно виконувати службові обов'язки, з урахуванням умов воєнного чи надзвичайного стану. Як наслідок запропоновано рекомендації щодо впровадження міждисциплінарного підходу до навчання; стимулювання саморозвитку через самостійне вивчення психологічної літератури, відвідування онлайн-курсів та вебінарів, тренінгів з управління стресом, розвитку емоційного інтелекту, тайм-менеджменту та інших корисних навичок; використання інтерактивних методів навчання; коригування змісту, форм і методів проведення

лекційних, практичних, семінарських занять із загальних та спеціальних дисциплін; залучення до волонтерської та наукової діяльності для вдосконалення підготовки майбутніх поліцейських; спрямованості ознайомчої, навчальної та виробничої практики на зростання рівня професійної компетентності через послідовну участь у виконанні оперативно-службових завдань різного рівня складності та відповідальності з врахування досвіду Дніпровського державного університету внутрішніх справ. Результати дослідження демонструють важливість систематичної психолого-педагогічної підтримки для успішного формування професійної готовності та мають практичну значущість для розробки ефективних стратегій підготовки кадрів для правоохоронних органів України.

Ключові слова: психологічна зрілість, майбутні поліцейські, розвиток особистості, особистісна зрілість, Національна поліція.

Постановка проблеми. В умовах повномасштабної війни в Україні, яка кардинально змінила соціокультурний контекст і висунула нові виклики до всіх сфер життя, особливої актуальності набуває питання підготовки висококваліфікованих фахівців правоохоронних органів. Майбутні поліцейські повинні бути не лише добре обізнаними з законодавством та володіти необхідними професійними навичками, але й мати розвинену психологічну зрілість, щоб ефективно виконувати свої обов'язки в складних і стресових умовах. Відповідно сучасні реалії збройного конфлікту створюють нові вимоги до професійної підготовки працівників правоохоронних органів, а саме готовності ефективно виконувати свої службові обов'язки під час ворожих атак, на деокупованих територіях, розслідувати воєнні злочини та взаємодіяти з населенням, яке зазнало значних психологічних травм, потребують

високого рівня психологічної стійкості, адаптивності та розвинених морально-етичних якостей.

Традиційні методи навчання, орієнтовані на мирний час, можуть виявитися недостатніми для формування у майбутніх поліцейських набору вмінь, необхідних для ефективного виконання службових обов'язків в умовах збройного конфлікту. Тому актуальним є розробка інноваційних підходів до професійної підготовки, які б враховували специфіку сучасних викликів та забезпечували формування у майбутніх фахівців комплексу професійних і особистісних якостей, необхідних для успішної адаптації до екстремальних умов.

Аналіз сучасних досліджень дозволяє визначити, що питання підготовки поліцейських в умовах війни вивчається науковцями різних галузей, а саме з вогневої підготовки та дій в екстремальних умовах досліджуються вітчизняними

науковцями (Казначєєв Д., Волков Ю. Наточий А., та ін.), тактико-спеціальної підготовки (Тьорло О., Йосипів Ю., Синенький В., Комзюк М., Моргунов О. та ін.), фахової підготовки в галузях права (Юхно О., Дуфенюк О., Репецький В., Колотуха І. та ін.), психологічної підготовки (Швець Д.В., Дунко Ю., Когут Я. та ін.). Серед найбільш актуальних напрямків підготовки майбутніх правоохоронців Швець Д. визначає питання національно-патріотичного виховання молоді в сучасних умовах та формування загальної і спеціальної компетентності правоохоронців [4]. Проте питання саме розвитку психологічної зрілості, як передумови готовності майбутнього поліцейського до ефективного розслідування, несення служби з вогнепальною зброєю чи застосування поліцейських заходів, приділено недостатньо уваги.

Поняття "зріла особистість" багатогранне і вивчається різними науковими дисциплінами. Класики психології (Маслоу А., Еріксон Е., Фройд З., Роджерс К., Юнг К.Г.) акцентували увагу на самосвідомості, ідентичності, активності та творчості як ключових характеристиках зрілості. Сучасні дослідження, зокрема роботи Саллівена Г., Джефксона К., Мазо С., розглядають зрілість як динамічний процес, пов'язаний з особистісним розвитком і готовністю до прийняття відповідальних рішень. Вітчизняні психологи (Меднікова Г., Абульханова-Славська К., Березіна Т.) доповнюють це розуміння,

підкреслюючи важливість соціальної взаємодії, самореалізації та екологічного контексту. Баранова С. та Дьоміна Г. детально аналізують особистісну зрілість як психологічне новоутворення, пов'язане з самовизначенням і готовністю до дорослого життя [1, с. 184]. Якщо раніше акцент робився на індивідуальних характеристиках особистості, то сучасні дослідження підкреслюють важливість соціального контексту, динаміки розвитку і взаємозв'язку різних аспектів зрілості. Зріла особистість розглядається як результат постійного саморозвитку, соціальної взаємодії і відповідального ставлення до життя.

Науковою новизною дослідження є аналіз психологічної зрілості майбутніх поліцейських в контексті сучасних викликів сьогодення в Україні та визначення інноваційних методів навчання. Робота присвячена актуальній проблемі формування психологічної готовності майбутніх поліцейських до роботи в екстремальних умовах, що є новим вектором дослідження в українській психології. Результати науково-практичної розвідки можуть бути використані для вдосконалення програм підготовки кадрів в закладах МВС, а також для розробки рекомендацій щодо підвищення ефективності роботи правоохоронних органів в умовах збройного конфлікту.

Відповідно **мета** – вивчити та описати особливості розвитку психологічної зрілості майбутніх поліцейських в умовах збройного конфлікту та розкрити інноваційні

методи навчання, спрямовані на формування необхідних навичок. Для реалізації мети доцільно використати комплекс методів. Міждисциплінарний підхід реалізує необхідність у всебічному аналізі розвитку психологічної зрілості на заняттях не лише з психологічною складовою, а і виключно юридичних дисциплін (кримінальний та адміністративний процес, тактико-спеціальна підготовка, поліцейська діяльність). Емпіричний метод, а саме включене стандартизоване спостереження для фіксації поведінки курсантів під час навчальних занять і практичних тренінгів, а також вивчення психологічної зрілості із застосуванням Опитувальник особистісної зрілості (ОЗО) Штепи О, методи математичної статистики.

Виклад основного матеріалу.

Розглядаючи професійну зрілість поліцейських, варто відзначити Дунко Ю., що відмічає цей конструкт як віддзеркалювальну мотиваційну настанову особистості на самоідентифікацію, самореалізацію та саморозвиток у фаховій правоохоронній діяльності, яка відображає наявність комплексу спеціальних знань, умінь, професійних технік, що уможлиблюють розроблення індивідуальної траєкторії професійного становлення як фахівця правоохоронних органів, забезпечує виконання офіцером професійних функцій, передбачених спеціальною (бойовою, вогневою, тактичною, фізичною) та загальнопрофесійною (психологічною, соціальною,

управлінською) підготовкою в складних екстремальних умовах службової діяльності [2, с. 6-8]. Мітченко К., провівши ґрунтовний теоретичний аналіз літературних джерел, визначає, що психологічна зрілість це багатогранна характеристика особистості, яка виражається soft-skill-ами особистості як відповідальність, самостійність, цілісність, активність, проактивність, здатність до конструктивної взаємодії з іншими людьми (контактність, співпраця, толерантність), здатність до саморегуляції (емоційної, поведінкової), гумор та високий розвиток когнітивних здібностей, сформованість ціннісних орієнтацій, цілеспрямованість, вмотивованість, результативність, здатність до самопізнання, саморозвитку, самоактуалізації, креативності [3, с. 60].

З метою вивчення психологічної зрілості майбутніх поліцейських було проведено опитування курсантів другого курсу Дніпровського державного університету внутрішніх справ, з використанням опитувальника особистісної зрілості (ОЗО) О.Штепи в онлайн-форматі за допомогою гугл-форми. Етичність проведення тестування вивчено та погодження на засіданні кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської діяльності вказаного вище університету.

Емпіричне дослідження здійснювалося з 20 жовтня 2023 року по 30 січня 2024 року. У дослідженні взяло участь 127 осіб віковий діапазон від 18 до 22 років, з них 36

(28,3%) осіб жіночої статі та 64 (71,6%) – чоловічої статі. Запропонований опитувальник особистісної зрілості (ОЗО) О. Штепи, спрямований на виявлення 10 особистісних рис - відповідальність, децентрація, вищі глибини переживання, життєва філософія, толерантність (повага, стійкість, терпимість), автономність, як незалежність від чинників, контактність, як властивість до

взаємодії з іншими, самоприйняття, риса яка проявляється цілісному розумінні себе, креативність, як новотворення, синергічність. Досліджуваним були запропоновані закриті запитання, на які відповідь «так» або «ні». Після збору даних, було перенесено результати в Excel таблицю, та в подальшому в комп'ютерну програму jamovi для якісного підрахунку даних (таб. 1).

Таблиця 1 - Описова статистика прояву особистісної зрілості

Показники	Середнє значення	Стандартне відхилення	Коефіцієнт Кронбаха
Глибинність переживань	0,56	0,16	0,921
Відповідальність	0,59	0,15	0,781
Децентрація	0,51	0,16	0,711
Толерантність	0,63	0,17	0,891
Автономність	0,57	0,16	0,641
Контактність	0,52	0,13	0,684
Самосприйняття	0,55	0,14	0,852
Життєва філософія	0,56	0,17	0,845
Синергійність	0,56	0,16	0,653
Креатвність	0,56	0,18	0,982

Отримані дані свідчать про те, що рівень розвитку різних компонентів психологічної зрілості у досліджуваної вибірки є досить високим. Коефіцієнти Кронбаха для більшості шкал перевищують 0.7, що свідчить про їхню високу внутрішню узгодженість та надійність. Узагальнюючи саме результати варто відмітити, що респондентам є притаманна глибинність переживань (67%), відповідальність (63%), толерантність (49%), контактність (45%), автономність (43%), самосприйняття (43%). Це вказує на здатність опитуваних до глибокого

емоційного переживання, усвідомлення своїх обов'язків, прийняття інших людей, самостійності в судженнях, адекватної самооцінки, готовності нести відповідальність за свої вчинки та прийняті рішення. Разом з цим, для них не характерною є децентрація (18%), креативність (22%), синергійність (18%), що може свідчити про складність користуватися власним потенціалом, прагнення дотримуватись встановлених правил та норм, потребу бути більш стриманими, консервативними та обережними.

Наведені дані продемонстрували досить високий рівень розвитку різних компонентів психологічної зрілості у майбутніх поліцейських. Це свідчить про ефективність застосованих методів навчання. Однак для більш повної картини та виявлення потенційних шляхів удосконалення навчального процесу варто звернути увагу на міждисциплінарний аспект. Розвиток психологічної зрілості – це комплексний процес, який охоплює не лише знання з психології, але й інші сфери: правові дисципліни, соціологію, вогневу, тактику-спеціальну підготовку та ін.

Для повної реалізації потенціалу майбутніх правоохоронців та забезпечення їхньої готовності до ефективної роботи в складних умовах в подальшій професійній діяльності, необхідно розширити межі традиційного підходу до навчання. З огляду на отримані результати, пропонуємо розглянути наступні рекомендації для вдосконалення підготовки майбутніх поліцейських, з врахування досвіду Дніпровського державного університету внутрішніх справ (<https://dduvs.edu.ua/>):

- коригування змісту, форм і методів проведення лекційних, практичних, семінарських занять із загальних та спеціальних дисциплін, тому що саме у процесі вивчення спецкурсів у курсантів розвивається та формується когнітивний компонент та саме психологічна зрілість, як готовність до виконання поставлених задач. Досвідом університету є проведення бінарних

занять із залученням практиків представників Національної поліції, Департаменту внутрішньої безпеки, Конституційного суду та інших організацій, які діляться практичним досвідом та надають рекомендацій не лише курсантам, а і викладацькому складу щодо ефективних на зараз поліцейських заходів та методик;

- використання інтерактивних методів навчання: інтерактивна екскурсія, наприклад, до спеціальних закладів (ізолятори тимчасово тримання, адміністративні суди, відділи Custody Records та ін.); проведення занять на спеціальних навчальних полігонах (“Кімната дружня до дитини”, “Центр барнахуст”, “Катівня” тощо); аналіз конкретних професійно важливих ситуацій «Case-study»; ділові та рольові розігрування професійних проблемних ситуацій; створення фокус-груп для поглибленого занурення у проблеми та проведення тренінгів;

- спрямованості ознайомчої, навчальної та виробничої практики на зростання рівня професійної компетентності через послідовну участь у виконанні оперативно-службових завдань різного рівня складності та відповідальності (наприклад, від ознайомлення з документацією, участі в охороні громадського порядку до розслідування злочинів), з подальшим ґрунтовним аналізом не лише професійно-технічної сторони, а і власних реакцій, станів під час виконання професійних задач;

- активна участь у

волонтерській діяльності (донорство крові, відвідування та облаштування лікарень, допомога постраждалим та ветеранам, тощо), яка сприяє розвитку почуття соціальної відповідальності, емпатії та розуміння потреб інших людей. Взаємодія з різними групами населення, в свою чергу, допомагає відпрацювати навички ефективної комунікації, конфліктології та ведення переговорів, розвинути стійкість до стресу, підвищити адаптивність до нових умов та змін;

- стимулювання саморозвитку через самостійне вивчення психологічної літератури, відвідування онлайн-курсів та вебінарів, тренінгів з управління стресом, розвитку емоційного інтелекту, тайм-менеджменту та інших корисних навичок. А також участь у наукових гуртках та дослідницькій діяльності, що сприяє розвитку аналітичних здібностей, критичного мислення та здатності до самостійних досліджень, стимулює творче мислення та пошук нестандартних рішень.

Висновки. Формування психологічно зрілої особистості майбутнього поліцейського є

складним і багатограним процесом, який вимагає комплексного підходу. Окрім теоретичних знань та практичних навичок, важливу роль відіграє розвиток таких особистісних якостей, як емпатія, відповідальність, толерантність, стресостійкість, креативність та здатність до саморозвитку, як складових психологічної зрілості. Проведене дослідження підтвердило важливість розвитку психологічної зрілості у майбутніх поліцейських, саме через інтеграцію міждисциплінарних знань, активну участь у навчальних та позанавчальних заходах, а також надання психологічної підтримки сприяють формуванню необхідних навичок для ефективного виконання професійних обов'язків у складних умовах сучасності.

Результати дослідження можуть бути використані для розробки рекомендацій щодо вдосконалення навчальних програм у закладах вищої освіти МВС та створення ефективної системи підготовки кадрів, здатних виконувати завдання правоохоронних органів.

Список літератури

1. Баранова С. В. Особистісна зрілість та відповідальність: соціально-психологічний аспект: монографія / Світлана Баранова. Київ: Інтерконтиненталь-Україна, 2020. 364 с
2. Думко Н. В. Формування професійної зрілості майбутніх офіцерів патрульної служби в процесі фахової підготовки. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти. Одеса, 2021. 23с.
3. Мітченко К. В. Характеристики психологічної зрілості як soft-skill сучасної особистості. *Теоретичні основи корекційної педагогіки та освіти*. 2024. С. 58- 64.

4. Швець Д. В. Формування особистості поліцейського в умовах фахової підготовки та професійної діяльності: правові та психологічні аспекти. Forming a Police Officer's Personality in Terms of Professional Training and Professional Activity: Legal and Psychological Aspects. Дисс...доктора юридичних наук 19.00.06 Юридична психологія. Харків. 2019. 454 с.

PSYCHOLOGICAL MATURITY OF FUTURE POLICE OFFICERS: DEVELOPMENTAL TRAJECTORIES DURING TRAINING

Mitchenko Kateryna

***Annotation:** The article is devoted to the study of psychological maturity of future police officers in the context of their professional training. It is determined that psychological maturity is an important factor in successful professional activity, since police officers often face challenges that require emotional stability, a high level of self-regulation and the ability to make informed decisions in difficult situations and conditions. The components of psychological maturity, such as self-awareness, autonomy, life philosophy, creativity, contact, synergy, and decentralization, are empirically studied.*

Considerable attention is paid to how psychological support and training implemented during the study contribute to the increase of psychological maturity. In addition, the research examines the importance of developing communication skills, empathy and teamwork, which are an integral part of the successful professional activity of police officers in terms of effective investigation, service with firearms or the use of police measures.

The author emphasizes that the process of training future police officers should not only provide professional knowledge, but also form personal qualities that help to effectively perform their duties, taking into account the conditions of martial law or a state of emergency. As a result, recommendations are offered for the introduction of an interdisciplinary approach to training; stimulating self-development through independent study of psychological literature, attending online courses and webinars, trainings on stress management, development of emotional intelligence, time management and other useful skills; using interactive teaching methods; adjusting the content, forms and methods of lectures, practical and seminar classes in general and special disciplines; involvement in volunteer and scientific activities, etc. The results of the study demonstrate the importance of systematic psychological and pedagogical support for the successful formation of professional readiness and have practical implications for the development of effective training strategies for law enforcement agencies in Ukraine.

***Keywords:** psychological maturity, future police officers, personal development, education.*

References

1. Baranova S. V. Osobystisna zrilist ta vidpovidalnist: sotsialno-psikholohichni aspekt: monografiya [Personal maturity and responsibility: socio-psychological aspect: monograph] / Svitlana Baranova. Kyiv: Interkontinental-Ukraina, 2020. 364 s.
2. Dumko N. V. Formuvannya profesijnoi zrilosti maibutikh ofitseriv patrullnoi sluzhby v protsesi fakhovoi pidgotovky. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttya naukovogo stupenya kandidata pedagogichnykh nauk [Formation of professional maturity of future patrol officers in the process of professional training. Autoreferat of dissertation for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences] 13.00.04 Teoriya i metodyka profesijnoi osvity. Odesa, 2021. 23s.
3. Mitchenko K. V. Kharakterystyky psykholohichnoi zrilosti yak soft-skill suchasnoi osobystosti [Characteristics of psychological maturity as a soft skill of a modern individual]. Teoretychni osnovy korektsiinoi pedagogiky ta osvity. 2024. S. 58- 64.
4. Shvets D. V. Formuvannya osobystosti politseiyskoho v umovakh fakhovoi pidgotovky ta profesijnoi diyalnosti: pravovi ta psykholohichni aspekty [Formation of a police officer's personality in terms of professional training and professional activity: legal and psychological aspects]. Forming a Police Officer's Personality in Terms of Professional Training and Professional Activity: Legal and Psychological Aspects. Kharkiv. 2019. 454 p.